

ПОКУШАЈ КРИВИЧНОГ ДЕЛА УБИСТВА ВИШЕ ЛИЦА

Окривљени је у два маха у размаку од 13 дана покушао да лиши живота оштећену, али је оба пута кривично дело остало у покушају. Првостепени суд је нашао да у наведеним радњама учиниоца стоји једно кривично дело из чл. 135. ст. 3. КЗ у вези са чл. 16. КЗ тј. у покушају.

Врховни суд Хрватске разматрајући у другом степену у смислу чл. 354. ЗКП поменућу пресуду, стао је на становиште да у радњама учиниоца у конкретном случају не стоји једно кривично дело из чл. 135. ст. 3. КЗ у покушају, већ два кривична дела убиства из чл. 135. ст. 1. КЗ оба у покушају. Овакво своје становиште Врховни суд је образложио тиме, да је за постојање кривичног дела из чл. 135. ст. 3. КЗ потребно да је учинилац учинио више убистава, а у случајевима покушаја овог кривичног дела потребно је да је учинилац имао умишљај управљен на убиство више лица, док је у конкретном случају оптужени своју криминалну активност у два наврата управио само против једне особе и то своје жене с којом је живео у браку у несрећеним односима, па ни у једном од тих случајева није дошло до лишења живота оштећене, у ком правцу је био управљен умишљај учиниоца, већ је у оба наврата оштећена била само лако телесно повређена.

Преиначивши у том смислу првостепену пресуду, Врховни суд је указао, да овим преиначењем није повређена забрана *reformatio in peius* из чл. 356. КЗП, јер иако је преиначеном пресудом окривљени осуђен за два кривична дела убиства у покушају из чл. 135. ст. 1. КЗ у вези са чл. 16. КЗ уместо за једно кривично дело из чл. 135. ст. 3. КЗ у вези са чл. 16. КЗ, он је преиначеном пресудом осуђен по блажем кривичном закону, што је за њега повољније.

(Пресуда Врховног суда Хрватске, К:ж-2367/65 од 10. новембра 1965. године, објављена у Збирци судских одлука, књига десета, свеска трећа, Београд, 1965., стр. 13—14, одлука бр. 281).

1. Посебан облик кривичног дела убиства предвиђен у чл. 135. ст. 3. КЗ представља једну специфичну конструкцију бића кривичног дела, која обухвата у себи два облика и то: више убистава у стицају, која се овим законским бићем схватају као једно кривично дело, и убиство у специјалном поврату. Код првог облика ради се о хомогеном идеалном или хомогеном реалном стицају кривичних дела убиства, док се у другом случају ради о обичном или вишеструком, временски неограниченом, једнородном поврату код кривичног дела убиства.

Овакве конструкције тешких облика кривичних дела убиства нису познате у старијим кривичним законима и у кривичном праву земаља у којима се кривично законодавство оснива претежно на кодексима до-нетим у класичном периоду кривичних кодификација, као што је то нпр. случај у француском ⁽¹⁾, белгијском ⁽²⁾ или немачком ⁽³⁾ кривичном праву. Они нису познати ни у енглеском кривичном праву ⁽⁴⁾, а и новији буржоаски кривични законици, на пример италијански ⁽⁵⁾ или швајцарски ⁽⁶⁾ такође не предвиђају оваква бића код кривичног дела убиства.

Међутим, на овакве или сличне облике овог кривичног дела наилазимо у савременом кривичном законодавству социјалистичких земаља. Нека од ових законодавстава предвиђају оба облика овог кривичног дела, тј. убиство више лица у стицају и убиство у поврату, као што је то случај у Кривичном законик у РСФСР, који у своме члану 102, тачка з) и и) као посебне облике код кривичног дела убиства предвиђа убиство два или више лица и убиство од стране лица које је раније са умишљањем извршило убиство, ⁽⁷⁾ и у мађарском Кривичном законик у, који такође, у свом члану 253, став 2, тачка д) предвиђа оба наведена облика овог кривичног дела ⁽⁸⁾. Међутим, бугарски кривични законик предвиђа само убиство више од једног лица (чл. 127. т. 10.), док убиство у поврату није предвиђено. ⁽⁹⁾ Исти је случај и у кривичном законодавству Румуније, чији Кривични законик у чл. 464¹ предвиђа убиство више лица једновремено или са више радњи. ⁽¹⁰⁾

2. Предвиђање убиства у стицају, (идеалном или реалном) као једно кривично дело у нашем Кривичном законик у оправдано је, јер оваква ситуација, како са гледишта тежине проузрокованих последица, тако и са гледишта учиниоца, указује на посебно изражен висок степен друштвене опасности дела и учиниоца да захтева и предвиђање одговарајуће санкције, па је управо због тога оваква солуција и неопходна. Наш Кривични законик за обично убиство предвиђа казну строгог затвора до 15 година, а само за тешка убиства ову исту казну алтернативно са смртном казном. С обзиром на то, ако се имају у виду правила о одмеравању казне за кривична дела у стицају из чл. 46. КЗ, применом ових одредаба не би се могло да дође до строжијег кажњавања за два па чак и много више убиства у стицају (ако нису у питању убиства из ст. 2. чл. 135. КЗ) него што је то могуће и кад је убијено само једно лице, па би у оваквим случајевима злочиначка делатност учиниоца, која добија сасвим други квалитет и унутрашњу садржину када је у питању убиство више лица, била са гледишта казне, с обзиром на одредбе о

(1) M. Rousselet — M. Patin: Droit Pénal spécial, 7. éd., Paris, 1958, стр. 316. и сл.

(2) A. Marchal — J. P. Jaspas: Droit criminel, traité théorique et pratique, deuxième édition. Tome I Bruxelles, 1965. стр. 425. и сл.

(3) A. Schönke: Strafgesetzbuch — kommentar, München und Berlin, 1949, стр. 488. и сл.

(4) J. F. Stephen: A digest of the Criminal Law, London, 1947, стр. 212. и сл.

(5) L. Franchi: Codice penale et Codice di procedura penale, Milano, 1934, стр. 97. и сл.

(6) A. Fanchaud: Code pénal suisse annoté, Lausanne, 1951, стр. 75. и сл.

(7) В. А. Меньшагин, Н. Д. Дурманов, Г. А. Кригер: Советское уголовное право — часть особенная, Москва, 1964, стр. 135. и сл.

(8) Кривични законик НР Мађарске, изд. Института за криминолошка и криминалистичка истраживања, Београд, 1965., стр. 100.

(9) Наказателен кодекс, закони за амнестији, гљакувателни решенија и др., Софија, 1963, стр. 27.

(10) М. А. Гельфер: Румунская народная республика, уголовный кодекс, Москва, 1962, стр. 270—271.

одмеравању казне за кривична дела у стицају, изједначена са обичним убиством. Међутим, предвиђањем убиства више лица као једног кривичног дела Кривични законик омогућава строжије кажњавање у оваквим случају, јер је за ово кривично дело алтернативно предвиђена смртна казна. У прилог оваквом схватању стоји и чињеница да наведена законодавства која предвиђају кривично дело убиства више лица не предвиђају смртну казну за обично убиство, док је за убиство у стицају ова казна могућа. Насупрот томе, чехословачки Кривични законик не предвиђа кривично дело убиства више лица, али у њему и није спроведена подела на обична и тешка убиства, већ је за сва убиства алтернативно са казном лишења слободе предвиђена и смртна казна (11). Иста је ситуација и у кривичном законодавству Пољске (12).

Квалификавање убиства у специјалном поврату као тешког убиства такође је оправдано ако се има у виду природа и тежина кривичног дела убиства и у вези са тим изражена друштвена опасност учиниоца који ово кривично дело поново чини.

3. Биће кривичног дела убиства више лица односно убиства у специјалном поврату постављено је у Кривичном законнику тако да обухвата само умишљајне облике убиства, јер само она указују на већ истакнуту, нарочито изражену, друштвену опасност овог дела и његовог учиниоца. Исто тако, ово кривично дело не обухвата у себи ни убиства на мах или убиства детета при порођају, јер ови облици убиства представљају привилеговане случајеве код којих је интензитет друштвене опасности мање изражен. Начин извршења ранијег и новог убиства и временски размак између истих није од значаја; битно је да се учиниоцу суди за дела у стицају или да је за раније убиство већ био осуђен. Из тога би произлазило да неће постојати ово кривично дело ако за раније убиство учинилац није био осуђен, а због застарелости нема основа да му се за ово дело сада суди у стицају са новим делом које је учинио. (13)

4. Проблематика покушаја код овог кривичног дела није у Кривичном законнику ближе разрађена иако се у том погледу могу да јаве интересантна питања, као што је то случај на који се односи наведена пресуда Врховног суда Хрватске. Стога се при решавању ових проблема мора да пође од општих правила о покушају кривичног дела — и одговорности и кажњивости за извршење истог, а с друге стране потребно је да се има у виду специфичност овог облика кривичног дела и разлози због којих је овако конструисано биће кривичног дела унето у Кривични законик.

Према томе, покушај овог кривичног дела може да постоји ако је учинилац покушао да лиши живота више лица али ниједно није убио, или је само једно убио, док је у односу на остала дела остало у покушају (14). Ову другу алтернативу треба разликовати од кривичног дела предвиђеног у чл. 135. ст. 2. т. 2. КЗ, јер код овог дела, иако су последице

(11) *Trestni zakon — Trestni rad a predpisy souvisici*, Praha, 1962, стр. 222.

(12) M. Ancel: *Les codes pénaux européens*, Tome III, Paris, 1958, *Code pénal polonais*, стр. 1504—1505.

(13) Б. С. Утевский: *Советское уголовное право, особеная часть*, Москва, 1958, стр. 143.

(14) У том смислу и пресуда Врховног суда НР Хрватске Кж—2370/56 од 19. X 1956., цит. према Б. Златарић: *Кривични законик у практичној примени*, II свезак, Загреб, 1958, стр. 87.

исте, постоји разлика у погледу субјективног момента ⁽¹⁵⁾ с обзиром да је код покушаја убиства више лица умишљај учиниоца био управљен на то да више лица буде лишено живота, док је код убиства са довођењем у опасност живота другог лица умишљај учиниоца управљен само на убиство једног лица, док у погледу другог или осталих лица постоји умишљај само у погледу угрожавања ⁽¹⁶⁾, при чему се он обично јавља у форми евентуалног умишљаја. Трећа алтернатива би постојала ако су два лица убијена, а према трећем или осталима је дело остало у покушају, у ком случају су већ остварени сви елементи свршеног кривичног дела из ст. 3. чл. 135. КЗ, па би околност да је у конкретном случају поред проузрокованих последица остварен и покушај последице још ширег обима (смрт три или више лица) могла да се узме као отежавајућа околност при одмеравању казне.

Уколико је у питању покушај убиства у поврату, ситуација је једноставнија ако после осуде за извршено убиство уследи покушај другог убиства. Овај случај би се без тешкоћа могао да квалификује као покушај убиства из чл. 135. ст. 3. КЗ. Међутим, ако је покушају убиства претходила осуда за раније извршени покушај убиства, такав случај није изричито одређен у законској одредби којом је формулисано кривично дело убиства више лица. Стога у нашој теорији постоји схватање да се за постојање овог кривичног дела тражи да је раније дело свршено и да покушај убиства не улази у састав овог кривичног дела. ⁽¹⁷⁾ Насупрот оваквом схватању, могло би се узети, с обзиром на концепцију законодавца да посебно инкриминише убиство више лица без обзира да ли су иста у стицају или је за раније убиство учинилац већ био осуђен, да и у оваквом случају стоји покушај убиства из чл. 135. ст. 3. КЗ, јер су остварени сви карактеристични елементи за ово кривично дело с обзиром на два пута изражени умишљај у односу на лишење живота два лица.

5. У конкретном случају, на који се односи наведена пресуда Врховног суда Хрватске, ситуација је специфична утолико, што је учинилац извршио два покушаја убиства у размаку од 13 дана, али према истом лицу. Првостепени суд је сматрао да и у оваквом случају стоји квалификација из чл. 135. ст. 3. у вези са чл. 16. КЗ, док је Врховни суд случај квалификовао као два кривична дела из чл. 135. ст. 1. у вези са чл. 16. КЗ у стицају, указујући при том на разлоге који су раније изложени.

Несумњиво је да у конкретном случају стоје два кривична дела убиства у покушају, али је за оцену питања да ли се она могу да обухвате једном инкриминацијом из чл. 135. ст. 3. КЗ одлучујуће да се утврди, да ли стоје сви они елементи који сачињавају унутрашњу, материјалну а не формалну структуру кривичног дела формулисаног у чл. 135. ст. 3. КЗ.

⁽¹⁵⁾ Н. Срзентић — А. Стајић: Кривично право, општи и посебни део, Сарајево, 1966, стр. 325.

⁽¹⁶⁾ У том смислу и пресуда Врховног суда АПВ Кж—761/57 од 16. IX 1957, Београд, стр. 25.

⁽¹⁷⁾ Ј. Таховић: Кривично право посебни део, III изд., Београд, 1961. стр. 77.

Ако се са овог аспекта приђе решавању конкретног случаја, онда се несумњиво мора да дође до закључка до кога је дошао и Врховни суд Хрватске, чак и кад се не би прихватило поменуто схватање да покушај убиства не може да улази у састав кривичног дела убиства више лица, већ би се пошло са супротног становишта по коме је то могуће, јер оно што кривичном делу из чл. 135. ст. 3. КЗ даје друкчији квалитет јесте то да је оно управљено против једног садржински друкчијег објекта него друга кривична дела из чл. 135. ст. 1. и 2. КЗ, с обзиром да се код истих као објекат појављује једно лице, док је овде у питању два или више лица која представљају објекат напада а чији су животи објекат кривично-правне заштите. Уколико је, пак, у питању убиство у специјалном поврату, квалитативно друкчији субјективни моменти који карактеришу учиниоца такође се изражавају у томе, што је он после једног већ извршеног убиства и издржане казне за исто, поново формирао умишљај односно одлуку за извршење убиства, па је то дело и извршио, при чему се и овде има у виду више лица која се појављују као објекат ранијег и новог кривичног дела с обзиром да Кривични законик у чл. 135. ст. 3. говори о више убистава.

Међутим, у конкретном случају учинилац је у два маха покушао да оствари једну исту одлуку, према истом лицу, па нема оног карактеристичног момента за кривично дело из чл. 135. ст. 3. КЗ — два умишљајна убиства, већ само два пута покушано исто убиство. Стога је и правилно схватање да у конкретном случају стоји стицај два покушаја убиства из чл. 135. ст. 1. КЗ, а не једно кривично дело из чл. 135. ст. 3. КЗ у покушају.

6. У образложењу своје пресуде Врховни суд Хрватске је указао да изложеним преиначењем првостепене пресуде није повредио забрану *reformatio in reus* јер је учиниоца осудио по блажем закону. Ово, међутим, не би морало да буде тачно, уколико се под блажим законом има у виду то што је инкриминација из ст. 1. чл. 135. КЗ блажа од оне из ст. 3. истог члана, ако би се с обзиром на одредбе о стицају могло за стицај лакших дела да изрекне у конкретном случају тежа казна од оне која је предвиђена за оно друго теже дело. То, међутим, у овој ситуацији није случај, јер је за покушај кривичног дела убиства више лица могућно да се изрекне тежа казна него за два кривична дела покушаја убиства, из чега произилази да је апстрактна друштвена опасност са гледишта инкриминације по ст. 3. чл. 135. КЗ у вези са чл. 16. КЗ већа од оне коју представља стицај кривичних дела која се инкриминишу по ст. 1. чл. 135. у вези са чл. 16. КЗ. Пошто у конкретном случају Врховни суд није мењао пресуду у делу који се односи на казну, то се питање да ли је пресуда преиначена на штету окривљенога има да цени према степену апстрактне друштвене опасности на коју указује једна или друга инкриминација, па је управо са овог аспекта и основано да се сматра да у конкретном случају Врховни суд није преиначењем пресуде повредио забрану *reformatio in reus*.